

GREENPEACE

OXFAM
Novib

Onderwerp: Nationale en internationale noodsteun vanwege de COVID-19-crisis

Contactpersoon: Willem Wiskerke, willem.wiskerke@milieudedefensie.nl, 06-41425560.

Datum: 15 april 2020

cc:

De minister van Economische Zaken en Klimaat, de heer Wiebes

De minister van Financiën, de heer Hoekstra

De minister van Buitelandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, mevrouw Kaag

De minister van Infrastructuur en Milieu, mevrouw van Nieuwenhuizen

De woordvoerders van de fracties in de Tweede Kamer

Geachte minister-president Rutte,

De COVID-19-crisis vereist directe economische steun. Wij waarderen de daadkracht van de regering bij de aanpak. De gezondheid van mensen staat bovenaan, en er is een economisch vangnet voor alle mensen die hun werk nu niet kunnen doen. Maar we zien ook potentiële valkuilen bij verdere economisch steun. Als steunpakketten verkeerd worden vormgegeven kan dat leiden tot vergroting van de ongelijkheid en aantasting van noodzakelijk klimaat- en milieubeleid. Wij pleiten ervoor om de noodzakelijke steun nu al zo in te richten dat het nationale en internationale ongelijkheid verkleint en helpt om klimaat- en milieudoelen te halen. Zo maken we Nederland en de wereld klaar voor de toekomst. We willen het kabinet daarom vragen bij verdere steun uit te gaan van de volgende randvoorwaarden.

1. Steun werknemers, flexwerkers en zzp-ers, niet aandeelhouders

Het is cruciaal dat vitale beroepen, werknemers, flexwerkers, zzp-ers en de bedrijven in het MKB ondersteund worden. Dit is de kurk waarop onze economie drijft. Wij pleiten ervoor het sociaal vangnet zo breed mogelijk te maken, desnoods via cash transfers naar diegenen die net buiten het systeem vallen of buiten het noodpakket voor banen en economie. Hoe langer de crisis zal aanhouden, des te langer mensen in financiële moeilijkheden zullen terechtkomen. Concreet:

- De overheid staat garant staat dat mensen niet in de armoede vervallen en dat de ongelijkheid in Nederland niet verder wordt vergroot.
- De lonen van de mensen in de cruciale beroepen, in het bijzonder de zorg en het onderwijs, worden verhoogd. Het minimumloon gaat naar naar 14 euro.
- Grotere (beursgenoteerde) bedrijven moeten als voorwaarde voor financiële steun (zoals NOW, uitstel belastingbetalingen of versoepeling kredieten) allereerst aankloppen bij hun eigen aandeelhouders en financiers.

- Overheidssteun aan bedrijven moet gepaard gaan met voorwaarden als het niet uitkeren van dividenden, geen inkoop in eigen aandelen, en afzien van bonussen aan topmanagement. Indien dit toch gebeurt, dan moet de verkregen steun worden terugbetaald.
- Een solidariteitsbelasting op buitengewone winsten, het vermogen van de allerrijksten, en verhoging van de dividendbelasting kunnen extra financiële middelen opleveren om de crisis te financieren.
- De verlaging van de vennootschapsbelasting voor grote bedrijven gaat niet door.
- Nederland belastingparadijs moet op slot. Nu lopen landen wereldwijd miljarden aan belastinginkomsten mis. De landen die het meeste aan belastinginkomsten derven zijn ook de landen die momenteel het zwaarst worden getroffen door COVID-19.

2. Aandacht voor vrouwenrechten en gelijkheid

Nu de huidige gezondheids crisis in volle gang is wordt goed duidelijk in welke mate onze economie en maatschappij drijft op de betaalde en onbetaalde arbeid van vrouwen. Het zijn juist deze beroepen en zorgtaken, waar vrouwen de meerderheid vormen, waarop afgelopen jaren zwaar is bezuinigd is, of die door bezuinigingen op o.a. de zorg, veel zwaarder zijn geworden omdat ze simpelweg niet tot een economische activiteit worden gerekend – denk aan de mantelzorgers. Daarnaast neemt door de COVID-19-maatregelen het huiselijk geweld toe en het vermogen van dienstverleners om te reageren op gevallen van geweld neemt juist af. Ook neemt de zorglast thuis drastisch toe.

- Zorg dat vrouwen ook in deze crisis toegang hebben tot middelen, meldpunten en opvangcentra.
- Weeg de positie van alleenstaande ouders, waaronder veel vrouwen, zwaar bij beleidsontwikkeling rond crisissen en recessies.
- Verbeter de arbeidsvoorwaarden in de informele sector en voor personeel met flexcontracten.
- Draai beleid terug dat extra druk op mantelzorgers legt en zorg voor voldoende professionele steun.
- Raadpleeg vrouwenrechtenorganisaties bij het maken van beleid over wat specifiek nodig is voor vrouwen tijdens en na de crisis. Zeker omdat vrouwenrechtenagenda's nu al onder druk komen te staan doordat COVID-19 gebruikt wordt om regelgeving welke de rechten van vrouwen garandeert (bijv. rond SRHR) terug te draaien, met het argument "de gezondheidszorg ontlasten".

3. Noodsteun niet ten koste van aanpak klimaatcrisis

Wij pleiten ervoor om steun te geven door het compenseren van loonkosten en niet door het uitstellen of schrappen van klimaat- en milieubelastingen of regelgeving. Sterker nog, dalende CO₂- en energieprijzen maken hogere CO₂- en energiebelastingen nuttig en nodig. Concreet:

- De energiebelasting en Opslag Duurzame Energie worden met terugwerkende kracht alsnog in rekening gebracht, zodat de prikkel tot energiebesparing, en het subsidiebudget voor duurzame energieopwekking in tact blijven.
- De invoering van de CO₂-heffing voor de industrie wordt niet uitgesteld.
- Gezien de structureel lagere ETS-emissieprijzen die de komende tijd verwacht worden, pleiten we voor invoering van een hogere minimum-CO₂-prijs voor de elektriciteitssector, te beginnen met het niveau van vlak voor de crisis. Dit verlaagt tevens de kosten voor het voldoen aan het Urgenda-vonnis en de subsidiekosten voor duurzame elektriciteit.
- De olieprijs is sterk verlaagd en dat zal voorlopig zo blijven. Als de maximum opslagcapaciteit is bereikt kan de prijs zelfs tijdelijk negatief worden. Dat biedt ruimte voor verhoging van de accijns op benzine en diesel, om zo extra inkomsten te genereren om de crisis te bestrijden.
- Dit is het moment om alle fiscale steun voor het gebruik van olie en gas af te schaffen, zoals de vrijstellingen voor lucht- en scheepvaart. Dat draagt ook bij aan het EU-doel om uiterlijk in 2020 alle fossiele subsidies af te schaffen.

- Wanneer tijdelijk steun wordt gegeven aan grotere (beursgenoteerde) bedrijven om te voorkomen dat veel mensen hun baan verliezen, dan staat daar, met name bij bedrijven in de sectoren olie, gas, energie, metallurgie, chemie, kunstmest, tegenover dat deze bedrijven zich committeren aan een afbouwplan voor fossiel energiegebruik in overeenstemming met het 1.5 graden-doel in het Parijsakkoord, en in lijn met de aangenomen motie Nijboer (35413, nr 4).
- Verlies aan werkgelegenheid in de fossiele industrie kan worden opgevangen door veel werkgelegenheid te creëren in duurzame energie en woningisolatie, waar per saldo meer arbeid in zit per eenheid energie. Bezuinigen op klimaatbeleid werkt dus averechts voor de werkgelegenheid.

4. Steun boeren richting regionale en natuurinclusieve kringlooplandbouw

Na de klimaat- en stikstofcrisis legt ook COVID-19 zwakke plekken bloot van ons huidige mondiale landbouw- en voedselsysteem. Zo brengt onder meer de grote afhankelijkheid van export de sector in de problemen. Door de jarenlange focus op schaalvergroting en intensivering ten gunste van productie voor de wereldmarkt is bovendien de draagkracht van onze ecosystemen ver overschreden. Er bestaat een verband tussen intensieve veehouderij en de kans op een epidemie of pandemie. Deels door het houden van veel dieren op een klein oppervlak, en deels doordat expansie van ons landbouwsysteem mondiaal leidt tot grootschalige ontbossing waardoor de afstand tussen wilde dieren en mensen verkleint. Dit onderstreept het belang van de omslag naar een regionale en natuurinclusieve kringlooplandbouw.

- De nationale en Europese steunmaatregelen, inclusief borgstellingen en het noodfonds waar de sector een beroep op gaat doen, dienen gekoppeld te worden aan voorwaarden die leiden tot een omslag naar natuurinclusieve kringlooplandbouw en natuurinclusieve (sier)teelt.¹
- Investeer in het opzetten van regionale boeren-consumentennetwerken, korte ketens en een eerlijke prijs voor de boer, waardoor zij een sterkere positie in de keten krijgen.
- Richt steun op kleinschalige, natuurinclusieve en/of biologische boeren. Niet op de grootschalige, intensieve landbouw- en veeteeltindustrie, waaronder bedrijven die bulk-veevoeder, kunstmest en bestrijdingsmiddelen produceren.

5. Herstel van de luchtvaart is geen optie, een zachte landing wel

Zonder beleidwijziging zal het aandeel van de luchtvaart in de klimaatopwarming blijven stijgen. Verduurzaming van de luchtvaart door biobrandstoffen is geen optie. Georganiseerde krimp is onontkoombaar. De belastingvrije luchtvaart is verwickeld in een felle concurrentiestrijd waardoor er geen buffers zijn opgebouwd voor slechtere tijden. Met andere woorden: De winsten zijn voor aandeelhouders, de lasten voor de omwonenden en de risico's voor belastingbetalers. De sector zelf komt niet met een serieus plan om aan het Parijsakkoord te voldoen, en daarom is het redelijk dat er stevige voorwaarden gesteld worden aan eventuele steun aan de luchtvaartsector, in lijn met de aangenomen motie Nijboer (35413, nr 4).

- Er komt een jaarlijks dalend binnenlands CO₂-plafond voor de luchtvaart in lijn met een 1.5 graden scenario zoals afgesproken in het klimaatakkoord van Parijs
- Er komt een uitfasering van vluchten tot 1000 kilometer in 2030.
- Luchtvervuiling wordt serieus gereduceerd en de uitstoot van ultrafijnstof wordt in 10 jaar gehalveerd.
- De sector dient akkoord te gaan met eerlijke belastingafdracht op vliegtickets en kerosine. De tickettaks wordt progressief en transferpassagiers gaan die ook betalen.
- Er komt een banenplan die mensen werkzaam in de luchtvaart zekerheid biedt en waar nodig begeleidt naar ander werk in een groene, toekomstgerichte sector.

¹Hiertoe verwijzen wij graag naar de [Maatschappelijke Kosten en Baten Analyse van Ecorys](#) waaruit blijkt dat een transitie in de landbouw een maatschappelijke 'business case' is.

6. Treed op tegen speculatie

Voorkomen moet worden dat de COVID-19-pandemie wordt gebruikt voor zakelijk opportunisme ten koste van sociale en milieuverantwoordelijkheid. Wij pleiten voor:

- Het tegengaan van speculatieve valuta- en grondstoffenhandel, bijvoorbeeld door een verbod op high frequency trading, shortselling en day trading.
- Een belasting op financiële transacties (FTT) die elke transactie met een lage belasting belast, zodat vooral handelaren met een hoge frequentie worden ontmoedigd.

Internationaal

7. We zijn pas veilig als iedereen veilig is

COVID-19 is een mondiaal gezondheidsprobleem dat alleen kan worden aangepakt wanneer alle mensen toegang hebben tot de noodzakelijke gezondheidsvoorzieningen en preventiemaatregelen overal kunnen worden toegepast. Dat geldt met name voor migranten, vluchtelingen en asielzoekers omdat deze mensen extra kwetsbaar zijn, en daarbinnen weer specifieke groepen zoals vrouwen, kinderen en mensen met een handicap. Met name in overvolle vluchtelingenkampen lopen mensen extra gevaar. In Zuid-Europa vormen de overvolle en mensonterende vluchtelingenkampen op de Griekse eilanden een COVID-19 tijdbom.

- Nederland moet haar bijdrage leveren om de overvolle kampen op de Griekse eilanden te evacueren, te beginnen met een toezegging om in navolging van andere Europese landen 500 alleenstaande minderjarigen over te nemen.
- Specifieke aandacht is nodig voor kwetsbare groepen, zoals vluchtelingen, intern ontheemden, daklozen, gezondheidswerkers en (politieke) gedetineerden. Een uitbraak van het COVID-19-virus in overvolle vluchtelingenkampen zou desastreuze gevolgen kunnen hebben.
- Wij pleiten voor sterke humanitaire diplomatie om ervoor te zorgen dat wij als Europa, maar ook mondiaal, de crisis te lijf gaan uitgaande van humanitaire principes, waarin noden leidend zijn.

8. Extra steun aan het Mondiale Zuiden

- De maatregelen tot nog toe zijn vooral op Nederland gericht. Cruciaal is om bij de maatregelen ook een internationale component toe te voegen. Daarom zou Nederland naar redelijkheid moeten bijdragen aan een internationaal reddingspakket, om te beginnen door 1 procent van het Nederlandse crisispakket te reserveren voor hulp aan ontwikkelingslanden.
- Wij pleiten voor flexibiliteit ten aanzien van de huidige financieringsinstrumenten van noodhulp. Ten tijde van de COVID-19-crisis zou extra flexibiliteit – buiten de huidige 25 procent budgetflexibiliteit een logische stap zijn. Naast met name financiering voor noodhulpprogramma's is er extra steun nodig voor *civil society* organisaties.
- Op korte termijn moeten landen in het Mondiale Zuiden voorzien worden van genoeg liquiditeit om de crisis te doorstaan. Wij doen een dringende oproep aan de ministers van Financiën van rijke landen, het IMF en de Wereldbank om 2,5 biljoen dollar vrij te maken. Volgens de VN is dat bedrag nodig om de economische effecten van de COVID-19-crisis te bestrijden. Ook pleiten we ervoor dat Nederland een voortrekkersrol speelt bij:
 - Onmiddellijke annulering of uitstel van de 1 biljoen dollar aan schuldaflossingen door arme landen.
 - Beschikbaar maken van 1 biljoen dollar aan speciale internationale financiële reserves. 500 miljard dollar is nodig voor hulp. Daarvan is 160 miljard dollar nodig om de zorgvoorzieningen in arme landen te steunen en 2 miljard dollar voor het humanitaire fonds van de VN.

- De COVID-19-crisis dreigt, naast de klimaatcrisis, voedselketens zwaar onder druk te zetten, met directe zorgen voor de voedselzekerheid voor mensen in het Mondiale Zuiden, in zowel de steden als op het platteland. Steun voor het aanpakken van de COVID-19-crisis mag niet ten kosten gaan van klimaatsteun voor ontwikkelingslanden, of andere hulpprogramma's. Wij pleiten voor verdubbeling van de publieke klimaatfinanciering naar minimaal €1 miljard in 2021 en streven naar €2 miljard in 2025. Daarnaast is er urgent geld nodig voor het compenseren van verlies en schade als gevolg van klimaatverandering in ontwikkelingslanden.
- Een groot deel van economie in veel Zuidelijke landen is informeel en rust op de schouders van vrouwen. We pleiten voor specifieke ondersteuning van de noden van vrouwen, gezien hun cruciale rol in zowel de voedselvoorziening als de zorgsector; voor het opschalen van sociale beschermingsprogramma's om te voorzien in de onmiddellijke voedselbehoeften van ontworpen werknemers uit de informele sector en anderen die door de pandemie kwetsbaar zijn; voor extra ondersteuning van kleinschalige producenten ten behoeve van het zaaien, oogsten, en vermarkten van hun producten; voor het faciliteren van voedselstromen van het achterland en van de havens naar de steden; het vermijden van voedsel exportrestricties; en voor investeringen in het aanleggen of uitbreiden van voedsel reserves.
- Steun aan Zuidelijke *civil society* organisaties is juist nu erg belangrijk. Zij zijn diegenen die vaak levensreddende gezondheidsdiensten aanbieden; bewustzijns campagnes voeren en sociale beschermingsvangnetten opzetten tot in de haarvaten van de samenleving. Maar ook zijn zij diegenen die besluitvorming en de informatieverspreiding van hun overheden kritisch volgen en aan de bel trekken als dat niet goed gaat. We maken ons grote zorgen om wereldwijde signalen dat COVID-19 wordt misbruikt om kritische stemmen te smoren; parlementen buiten werking te stellen; media hun accreditatie in te trekken of de privacy van burgers te schenden.

9. Een solidaire opstelling in de Europese Unie

- Wij pleiten ervoor dat Nederland zich constructief en solidair opstelt binnen de Europese Unie en zich openstelt voor diepgaande hervormingen van de monetaire en budgettaire regels. Op korte termijn pleiten wij voor steun aan noodmaatregelen als helikoptergeld, het gebruik van Eurobonds of coronabonds binnen de *Recovery Fund*. Besparingspolitiek mag niet aan de orde zijn tijdens de toekomstige herstelperiode.
- De voorwaarden die in Nederland zouden moeten gelden voor overheidssteun aan grote bedrijven zouden ook door de Europese Centrale Bank moeten worden toegepast bij het uitvoeren van haar PEPP-steunprogramma.
- In het verleden is gebleken dat het beleid van de Europese Centrale Bank een negatief effect kan hebben op monetair beleid in ontwikkelingslanden. Hier moet ook nu weer naar gekeken worden, zeker de recente sterke kapitaalstromen uit ontwikkelingslanden in beschouwing nemend.

10. Geen fossiele steun via exportkredietverzekeringen

De regering wil de internationale handel zoveel mogelijk op gang houden en heeft te kennen gegeven daarom de mogelijkheden voor exportkredietverzekeringen te willen versoepelen en verruimen.² Echter, waar dat gaat om projecten in het buitenland die te maken hebben met fossiele energiewinning gaat het om versoepeling en verruiming van fossiele steun.

- Wij pleiten ervoor om versoepeling en verruiming alleen te benutten voor projecten die bijdragen aan de bestrijding van COVID-19 en het op peil houden van de handel van producten voor de essentiële beroepen, niet voor fossiele projecten. Daarnaast moet, als de gezondheids crisis voorbij is, de vergroeningsagenda snel worden opgepakt. Hierbij gaat het niet alleen om het ondersteunen

2 <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2020/03/26/extra-maatregelen-om-handelsstromen-op-gang-te-houden>

van meer 'groene' projecten. Exportkredietverzekeringen voor fossiele projecten dienen te worden afgebouwd omdat deze substantieel bijdragen aan de klimaatcrisis en tevens landen in het Mondiale Zuiden - welke door COVID-19 hard worden getroffen - opzadelen met een groeiend economisch risico van *stranded assets*.

- Ook moet voorkomen worden dat geld vloeit naar conflictgebieden. Goede Due Diligence is nodig zodat Nederland niet indirect steun geeft aan mensenrechtenschendingen.

11. Bedrijven moeten ketenverantwoordelijkheid nemen

De regering moet bedrijven en investeerders oproepen om juist nu de OESO-richtlijnen en UNGP's na te leven en naar hun beste vermogen verantwoord om te gaan met de gevolgen van de huidige situatie op hun ketens. In Bangladesh zijn bijvoorbeeld al meer dan een miljoen fabrieksarbeiders ontslagen of met verlof gestuurd als gevolg van de grootschalige annulering van orders door modebedrijven. Tienduizenden bloementelers in onder meer Kenia, Ecuador en Ethiopië lopen het risico hun baan te verliezen door de ingestorte sierteelthandel. Miljoenen migrantenarbeiders in onder andere de kleding- en natuursteensectoren in India of Cambodja hebben momenteel geen inkomen, voedsel of onderdak als gevolg van de COVID-19-maatregelen. De overheid kan dit doen via de bedrijven, investeerders en brancheorganisaties die betrokken zijn bij de IMVO-convenanten, de bedrijven die financiering hebben ontvangen voor handelsactiviteiten en in de algemene communicatie naar bedrijven. Ketenverantwoordelijkheid zou ook als voorwaarde moeten gelden voor eventuele steun.

12. Een vaccin voor iedereen

Nederland kan een rol spelen om ervoor te zorgen dat elk geproduceerd vaccin redelijk geprijsd is en dat iedereen zo snel mogelijk toegang kan krijgen tot een behandeling. Zo pleiten wij ervoor dat Nederland het voorstel van Costa Rica aan de WHO ondersteunt. Dit voorstel houdt in een wereldwijde «pool» voor (toekomstig) intellectueel eigendom op het gebied van vaccins, medicijnen en technologieën.

Door deze maatregelen te nemen kan Nederland nationaal en internationaal de nodige noodsteun zo vormgeven op een manier die de ongelijkheid helpt verkleinen en de klimaatcrisis voorkomen.

Met vriendelijke groet,

Donald Pols, directeur Milieudéfensie

Mede namens:

Danielle Hirsch, directeur Both ENDS

Faiza Oulahsen, programmadirecteur Greenpeace Nederland

Eveline Rooijmans, senior beleidsadviseur Oxfam Novib

Elizabeth Bast, managing director, Oil Change International